

NHỚ LỜI BÁC DẠY: PHẢI CÓ TÁC PHẨM VĂN NGHỆ XỨNG ĐÁNG VỚI THỜI ĐẠI VẺ VANG CỦA CHÚNG TA

Trần Thư Trung

*Bác Hồ nói chuyện với các văn nghệ sĩ (từ trái sang):
Nhà thơ Tố Hữu, nhà văn Phan Tú, nhà văn Trần Đình Vân.*

Ảnh tư liệu

Bác Hồ trong ký ức văn nghệ sĩ

Cụ Võ An Ninh - nhà nhiếp ảnh lão thành của thế kỷ 20 - viết: “Tôi cất tiếng khóc chào đời trong buổi đầu thế kỷ. Nhưng bình minh của đời tôi thật sự bắt

đầu khi được gặp Bác Hồ và được chụp ảnh Người”(1)

Nghệ sĩ nhiếp ảnh Đinh Đăng Định nhớ lại thời ở Việt Bắc, ông được phân công chụp ảnh Bác. Ngay buổi đầu, Bác dặn ông Định: “Bây giờ chú đến làm việc

với Bác, phải chịu đựng gian khổ như tất cả cán bộ ở đây, phải ra sức học tập để hoàn thành nhiệm vụ. Chú làm nghề ảnh cũng là một loại hình nghệ thuật như các nghệ thuật khác, cũng phải phản ánh chân thật cuộc sống của quân và dân ta. Muốn làm được như vậy phải đi vào đời sống các tầng lớp nhân dân”. Những ngày sống, chụp ảnh bên Bác, ông Định còn nhận những lời chỉ bảo ân cần của Bác, như: “Chụp ảnh phải làm sao cho tự nhiên, chớp lại được cái “thần”, cái bản chất của con người ta”.

Thời chống Pháp, họa sĩ Phan Kế An công tác ở báo Sự Thật. Có lần Tổng Biên tập Trường Chinh phân công ông vẽ một số chân dung Bác để kịp đăng số báo tới. Ông An có 2 tuần lễ gần Bác để vẽ chân dung Người trong nhiều tư thế khác nhau. Trước khi ra về, Bác nói: “Hai tuần ở đây An vẽ được cái nào thì cho cả cơ quan cùng xem đi!”. Tất cả số tranh vẽ Bác được bày trước sân cơ quan để mọi người cùng xem. Bác xem xong một lượt, nói: “Mọi người bình tranh đi chứ!”. Sau đó, Bác chọn một bức tranh, rồi nói với họa sĩ: “Mình ưng bức tranh này vì trông có thần”. Bức chân dung ấy được Tổng Biên tập Trường Chinh cho đăng trên báo Sự Thật, trở thành bức vẽ Hồ Chủ tịch đầu tiên in trên báo.

Ai cũng xúc động khi xem bức tranh vẽ chân dung Bác bằng chính máu mình của họa sĩ Diệp Minh Châu, thực hiện sau buổi kỷ niệm lễ độc lập 2-9-1947 ở Đồng Tháp Mười. Bức tranh liền được tác giả gửi ra Bắc tặng Bác Hồ, kèm theo bức thư *Kính gửi Cha già: Hồ Chí Minh*. Cuối thư, họa sĩ thưa với Bác: “Con trân trọng gửi bức họa bằng máu của con đây lên Cha già để tỏ lòng biết ơn Cha đã giải phóng cho nghệ thuật của con, để tạo cho thể xác và linh hồn con thành lợi

khí đấu tranh của cuộc Cách mạng giải phóng dân tộc”. Năm 1951, họa sĩ Diệp Minh Châu được ra Bắc phục vụ Đại hội lần thứ hai của Đảng. Mấy ngày đầu, ông ký họa được một số cảnh đại hội, chân dung Bác và các đại biểu; xem xong, Bác động viên: “Chú cố vẽ đi nhé! Nhưng phải nhớ học tập chính trị và rèn luyện tư tưởng cho tốt. Có tư tưởng chính trị tốt thì vẽ mới chóng tiến bộ được”.

Ở Việt Bắc, nhà thơ Anh Thơ có viết bài thơ *Lòng mẹ* (thể 5 chữ, 14 khổ) kể lại câu chuyện có thật, rất cảm động: một chị bé con theo đoàn quân đi kháng chiến phải hy sinh đứa con mình để bảo vệ đoàn quân được an toàn. Một hôm, Bác Hồ đến cơ quan phụ nữ trung ương, gặp nhà thơ Anh Thơ. Bác nói: “Bài thơ *Lòng mẹ* Bác đọc, biết đích thực là ngòi bút con gái, chứ không phải là ngòi bút con trai giả danh”. Rồi Bác bảo tác giả đọc lại bài thơ *Lòng mẹ* cho mọi người cùng nghe. Nghe xong, Bác nói: “Thơ cháu đi được vào tình cảm lớn rộng của chị em như thế là tốt; nhưng nên viết ngắn, gọn hơn để chị em dễ nhớ”.

Tháng 10-1962, Đoàn đại biểu Mặt trận giải phóng miền Nam do ông Nguyễn Văn Hiếu dẫn đầu, ra thăm miền Bắc, được gặp Bác Hồ. Nhà thơ Thanh Hải, thành viên trong đoàn, kể lại: Sáng 21-10-1962, đoàn đến thăm Bác. Trong tặng phẩm dâng lên Bác có tập thơ chép tay của anh Trọng Tuyển. Trước khi hy sinh, anh Trọng Tuyển có ước mơ duy nhất là được gửi kính tặng Bác tập thơ do tự tay anh viết. Bác cầm tập thơ lắng đi một lúc. Với tình thương bao la đối với miền Nam, Bác đưa tay lên ngực trái, chỗ trái tim mình và nói: Bác chẳng có gì tặng lại cả, chỉ có cái này. Ngừng một chút, Bác nói tiếp với giọng đầy xúc động: “Hình ảnh miền Nam yêu quý luôn luôn

ở trong trái tim tôi”. Mấy ngày sau, đoàn đến thăm kỳ họp Quốc hội. Đang lúc trò chuyện với các đại biểu Quốc hội trong phút giải lao thì Bác đến. Theo yêu cầu của Bác, nhà thơ Thanh Hải ngâm cho mọi người nghe bài thơ *Cháu nhớ Bác Hồ* do ông viết từ năm 1956 bên bến Ô Lâu (Huế): “*Đêm nay bên bến Ô Lâu/ Cháu ngồi cháu nhớ chòm râu Bác Hồ...Càng nhìn càng lại ngẩn ngơ/ Ôm hôn ảnh Bác mà ngờ Bác hôn*”. Xúc động đến nghẹn ngào, nhà thơ không ngâm tiếp được nữa. Bác liền quàng tay qua vai nhà thơ và ôm hôn thấm thiết, Bác nói: “Đấy! Hôm nay Bác hôn thật đấy!”.

Nhà quay phim Nguyễn Thế Đoàn là người duy nhất quay những thước phim vô giá về Đại hội Đảng lần thứ hai (1951) và về Bác Hồ ở chiến khu Việt Bắc. Trong sáu tháng, ông quay hết 50 cuộn phim, sau đó sang Trung Quốc để tráng phim. Tráng xong, ông chiếu thử cho bạn xem, nhiều bạn lắc đầu góp ý: Quay phim lãnh tụ thì phải thể hiện uy nghi, lẫm liệt, đường bệ, khí thế hào hùng... Xem phim của các đồng chí thấy lãnh tụ quá giản dị, cuộc sống quá nghèo nàn, chưa phản ánh sự phát triển của cách mạng... Ông Nguyễn Thế Đoàn kể: “Tôi chỉ lặng im ngồi nghe những lời góp ý của chuyên gia bạn. Sau này, khi chiếu phim cho Bác xem, tôi có báo lại với Bác những điều các chuyên gia bạn góp ý, Bác chỉ mỉm cười và nói gọn một câu: “Nhưng mình thì lại rất ưng khi xem phim của các chú”. Đối với chúng tôi, câu nói đó của Bác là một phần thưởng, là một sự động viên quý giá!”(2).

Cuối năm 1962, diễn viên điện ảnh Trà Giang dự Đại hội văn nghệ toàn quốc lần thứ ba, được chọn là đại biểu trẻ nhất tặng hoa Bác Hồ. Diễn viên Trà Giang kể lại: Tôi dâng hoa lên Bác mà chân cứ

run run. Bác hôn lên trán tôi rồi hỏi: Phải cháu là người trẻ nhất đại hội không? Tôi đáp lí nhí vì niềm vui và xúc động nghẹn ngào: Dạ. Bác bảo: “Trẻ mà có thành tích thì cháu phải chăm học và nhất là phải hết sức khiêm tốn”. Tôi “dạ”, nước mắt muốn trào ra.

Ngần ấy ký ức của văn nghệ sĩ đủ cho ta thấy Bác Hồ rất yêu quý, đồng cảm với văn nghệ sĩ; văn nghệ sĩ kính yêu Bác Hồ, một lòng đi theo Bác phục vụ Tổ quốc, nhân dân; đặc biệt, Bác là nguồn cảm hứng sáng tạo nghệ thuật tuyệt diệu và vô tận đối với văn nghệ sĩ.

Cần cho mọi người được thấy nhiều loại hoa đẹp

Ngày 25-5-1947, Bác Hồ có thư “gửi anh em văn hóa và trí thức Nam Bộ”. Trong thư, có đoạn: “Ngòi bút của các bạn cũng là vũ khí sắc bén trong sự nghiệp phò chính trừ tà, mà anh em văn hóa và trí thức phải làm cũng như là những chiến sĩ anh dũng trong cuộc kháng chiến để tranh lại quyền thống nhất và độc lập cho Tổ quốc”(3). Hai tháng sau, ngày 5-8-1947, trong Thư gửi đại hội báo giới, Bác viết: “Chiến sĩ ở các mặt trận thì dùng súng chống địch, các bạn thì dùng bút chống địch”(4). Trong Thư gửi các họa sĩ nhân dịp triển lãm hội họa 1951, Bác khẳng định tiếp: “Văn hóa nghệ thuật cũng là *một mặt trận!* Anh chị em là *chiến sĩ* trên mặt trận ấy”(5) và để làm nhiệm vụ của mình, văn nghệ sĩ phải đặt lợi ích của Tổ quốc và nhân dân lên trên hết.

Theo Bác, văn nghệ phải gắn liền với cuộc sống, phản ánh cuộc sống, hiến tặng cho cuộc sống nhiều tác phẩm hay, góp phần cho cuộc sống thêm tươi đẹp. Muốn vậy, văn nghệ sĩ phải thật sự sống hòa mình vào nhân dân, lắng nghe từng

nhip thở đời sống các tầng lớp nhân dân, lấy đó làm chất liệu sáng tạo nghệ thuật. Văn nghệ sĩ còn phải học ở nhân dân vì nhân dân không chỉ là người hưởng thụ mà còn là bậc thầy sáng tạo văn nghệ: thành ngữ, tục ngữ, ca dao, truyện cổ... là kho tàng vô giá mà không một “siêu nhà văn”, “đại thi sĩ” nào viết nổi!

Thế nào là một tác phẩm hay? Bác nói: “Quần chúng mong muốn những tác phẩm có *nội dung* chân thật và phong phú, có *hình thức* trong sáng và vui tươi. Khi chưa xem thì muốn xem, xem rồi thì *bổ ích*”(6). Như vậy, tác phẩm hay phải có sự thống nhất hài hòa giữa nội dung và hình thức, tư tưởng và nghệ thuật; người hưởng thụ tác phẩm văn nghệ thấy bổ ích. Bác còn chỉ ra cách viết: “Phải viết sự thật bằng cái đầu của mình. Mà phải là sự thật”(7). Tất nhiên, “sự thật” có “cái tốt”, “cái xấu”. Nếu phản ánh “cái xấu”, càng phải qua “cái đầu” của mình; khi đã qua “cái đầu” của mình rồi, “cái xấu” vẫn còn là “sự thật”. Tóm lại, ở đây, Bác muốn nói: từ “sự thật”, qua tài năng sáng tạo, văn nghệ sĩ phải bảo đảm tính chân thật trong tác phẩm của mình mà không rơi vào chủ nghĩa tự nhiên, dung tục hoặc làm biến dạng bản chất, đổi trắng thay đen “sự thật”.

Ngoài ra, Bác còn yêu cầu các tác phẩm văn nghệ phải phong phú, đa dạng, giàu sắc thái; không máy móc, đơn điệu, nghèo nàn; có như vậy mới đáp ứng hết nhu cầu đời sống văn hóa ngày càng cao của các tầng lớp nhân dân. Bác nêu rõ: “Cần làm cho món ăn tinh thần được phong phú, không nên bắt mọi người chỉ ăn một món thôi. Cũng như vào vườn hoa, cần cho mọi người được thấy nhiều loại hoa đẹp”(8). Nhiều loại hoa, nhưng quan trọng là hoa nào cũng đẹp!

Tại Đại hội văn nghệ toàn quốc lần thứ ba (1962), Bác nói với văn nghệ sĩ: “Quần chúng đang chờ đợi những tác phẩm văn nghệ xứng đáng với thời đại vẻ vang của chúng ta”(9). Từ khi Bác Hồ đọc Tuyên ngôn độc lập đến nay, đã hơn bảy mươi năm trôi qua! Một hiện thực vô cùng vĩ đại, phong phú, đa dạng, nhiều sắc màu, có cả những “kỳ quan” chưa ai khám phá. Nền văn nghệ nước ta đạt nhiều thành tựu, trong đó đỉnh cao rực rỡ nhất là văn nghệ kháng chiến, giải phóng dân tộc. Hiện nay, trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, Bác Hồ, Đảng, nhân dân, những người “sành” thưởng thức văn nghệ vẫn đang chờ các tác phẩm xứng đáng của văn nghệ sĩ!

(1) Bác Hồ sống mãi với chúng ta, hồi ký, tập 2, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2005, trang 10. Những trích dẫn câu nói (trong dấu ngoặc kép) tiếp theo đều lấy ở sách này.

(2) Trần Quân Ngọc: Theo bước chân Người, Nxb Tổng hợp TP. Hồ Chí Minh, 2009, trang 116.

(3) Hồ Chí Minh: Toàn tập, tập 5, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2000, trang 131.

(4) Hồ Chí Minh: Toàn tập, tập 5, Sdd, trang 180-181.

(5) Hồ Chí Minh: Toàn tập, tập 6, Sdd, trang 368.

(6) Hồ Chí Minh: Toàn tập, tập 10 Sdd, trang 646.

(7) Hồ Chí Minh với văn nghệ sĩ trí thức, Nxb Thanh Niên, Hà Nội, 2007, trang 120.

(8) Hồ Chí Minh: Toàn tập, tập 12, Sdd, trang 551.

(9) Hồ Chí Minh: Toàn tập, tập 10, Sdd, trang 646.